

A technika szerepe

Amióta börtönök léteznek a világon, valamilyen biztonsági berendezést mindig alkalmaztak a szökések, a kiszabadítás megakadályozására. A legrégebbi börtönökben, a várak pincéiben vagy tornyaiban, a széles kőfalak, a karvastagságú ablak- és ajtórácsok, a foglyok lábára, kezére erősített láncok és vasgolyók szolgálták a biztonságot. A mai modern börtönökbe számítógéppel vezérelt elektronikus berendezéseket és eszközöket telepítenek.

Büntetés-végrehajtási intézeteinkben az 1980-as évek elején kezdődött a nagyarányú biztonságtechnikai fejlesztési program. Azóta már a bv. intézetek több mint felében korszerű biztonságtechnikai rendszerek működnek. Megérett tehát a helyzet arra, hogy áttekintsük és elemezzük a biztonságtechnika szerepét és jelentőségét. Az efféle berendezések és eszközök szerepét akkor értelmezhetjük helyesen, ha azokat a biztonsági rendszer részeként fogjuk fel, vagyis nem ezeknek rendeljük alá a biztonságot, hanem azt szorosan összekapcsoljuk a személyzet tevékenységével és a biztonsági rendszabályok érvényesítésével.

A fejlesztési program megindításakor a program egyik kidolgozója a következőképpen fogalmazta meg a biztonságtechnika funkcióit: lényeges, hogy viszonylag nagyobb területek biztonságosan lezárhatóak legyenek úgy, hogy az esetleges mozgás érzékelhető maradjon; célszerű a belső és külső területek állandó vagy időszakos megfigyelése, szükség esetén a mozgás automatikus figyelése, jelzése; el kell érni, hogy a technika alkalmazásával kevesebb őr mellett is megfelelő legyen az őrzés biz-

tonsága; csökkentse az őrség fizikai és pszichikai igénybevételét; teremtse az őröknek kulturáltabb munkakörülményeket. (Vincze Lajos: *Az őrzéstechnika jelenlegi helyzete, fejlesztésének perspektívái. Módszertani Füzetek, 1982/1.*)

Max Morrison angol biztonsági szakember 1992-ben, a stockholmi nemzetközi börtönbiztonsági konferencián a biztonságtechnika szerepét (kissé játszva a szavakkal) öt D betűvel igyekezett szemléletessé tenni. Ezek az egymást kiegészítő és feltételező fogalmak véleménye szerint a *Demarcation*, az őrzött terület elhatárolása, elszigetelése; *Deterrence*, az elretentés, visszatartás; *Delay*, a rendkívüli esemény elkövetésének késleltetése, hátráltatása; *Detection*, a rendkívüli esemény elkövetésének észlelése, jelzése; *Detention*, visszatartás az őrzött területen belül, illetve a rendkívüli esemény színhelyén.

A berendezések és eszközök szerepe és rendeltetése a következőképpen foglalható össze: határvonalat képeznek a külső és belső fizikai elszigeteléshez; fizikailag akadályozzák a rendkívüli események elkövetését; késleltetik azok végrehajtását; jelzik a rendkívüli események elkövetését;

visszatartanak, elriasztanak; biztonságosabbá teszik és könnyítik az őrzést és a felügyeletet; védelmeznek a támadás ellen; lehetővé teszik a frekvenciált területek figyelését; gyors hírosszekötetést teremtenek és rögzítik az eseményeket.

A külső és belső fizikai elszigetelés csak úgy oldható meg, ha a lezárandó területet körülhatárolják. Ezzel elszigetelhető az intézet a külvilágtól, illetve az egyes belső területek egymástól (bástyafalak, kerítések stb.).

A biztonsági létesítmények és berendezések egyik leglényegesebb rendeltetése, hogy fizikailag megakadályozzák a biztonságot veszélyeztető cselekmények elkövetését. Például egy 7-8 méter magasságú bástyafal, egy jó ablakrács vagy zárkaajtó szinte lehetetlenné teszi a szökést.

A biztonsági berendezések egy része olyan, hogy teljesen nem képes meggátolni a rendkívüli események elkövetését, de a leküzdéséhez megfelelő eszköz és elegendő idő szükséges, ezáltal a cselekmény végrehajtását késleltetik (például dróthenger, mászásgátló). E közben észlelhető a rendkívüli esemény és megtehető a szükséges intézkedések. Egy részük nem fizikai akadályt képez, hanem jelzi a rendkívüli eseményt (mozgásérzékelők stb.). A jelzést követően intézkedni lehet az esemény felszámolására. Pusztán létükkel is hatást gyakorolhatnak azokra, akik valamilyen biztonságot veszélyeztető cselekmény elkövetésére készülnek. A jól kialakított berendezések visszatartják vagy elriasztják őket, hiszen eleve reménytelenné teszik próbálkozásukat.

Az őrzés és felügyelet fizikailag és pszichikailag egyaránt megviseli a személyzetet. A biztonságtechnika helyes alkalmazásával csökkenthetők a terhek, így

könnyebbé tehető a munka. Ugyanakkor ezek az eszközök a biztonságot is növelik, mert csökkentik az érzékszervek fogyatékosságaiból adódó hibalehetőségeket.

A technikai eszközök és berendezések jelentős része *védelmez* is. Védik a bv. intézetet a kívülről jövő támadások vagy a fogvatartottak támadásai ellen. Például az utcára nyíló ablakok golyóálló üvege védelmez még a fegyveres támadások ellen is.

A technikai eszközök egy része arra is alkalmas, hogy a bv. intézetek biztonsági szempontból veszélyesebb részeit állandó vagy időszakos megfigyelés alatt tartásuk (zárláncú tévérendszer), így rendkívüli események bekövetkezésekor az őrség azonnal intézkedhet. Ezek az eszközök egyben a fogvatartottak és a személyzet ellenőrzésére is alkalmasak.

A szolgálati feladatok zökkenőmentes és biztonságos ellátásához, a rendkívüli események megelőzéséhez és gyors felszámolásához elengedhetetlenül szükséges a több csatormás, megbízható hírosszekötetés, amelyet meg kell szervezni egyrészt a bv. intézet személyi állományának tagjai között (*belső hírosszekötetés*), másrészt az intézettel kapcsolatban álló, illetve együttműködő szervek között (*külső hírosszekötetés*).

A számítógéppel vezérelt biztonság-

technikai rendszer arra is alkalmas, hogy bizonyos cselekményeket vagy eseményeket rögzítsen. A beléptető rendszer például „feljegyzí” a személyzet be- és kilépését. A tévékamerákhoz csatlakoztatható videomagnetofonokkal megörökíthetők a rendkívüli események.

Negatív hatások

A biztonságtechnikának negatív hatásai is lehetnek. Ezek egyrészt a technika pusztá létéből, másrészt annak helytelen alkalmazásából adódnak. Gyengítheti például a személyi állomány és a fogvatartottak közötti személyes kapcsolatokat. Szélsőséges esetben e kapcsolatok elszemélytelenedhetnek. A technikai ellenőrzés, a zárkajtók elektromos zárrakkal történő nyitása és zárása például arra készítheti a felügyelőket, hogy kevesebbet mozogjanak a fogvatartottak között. Így a kapcsolatok lassan és fokozatosan beszűkülhetnek.

A biztonságtechnika léte a személyi állományt túlzottan kényelmessé teheti; ha valami a technika segítségével is megoldható, nem biztos, hogy a helyszínre mennek. Ez a fajta elkényelmesedés idővel közböbösséggé válhat.

A technika a fogvatartottakat visszatarthatja és elriaszthatja ugyan a rendkívüli események elkövetésétől, de feszültségeket is előidézhet, ami agresszív cselekményekben nyilvánulhat meg. Minél tökéletesebb a biztonsági rendszer, annál reménytelenebbnek tűnhet egy szökés, emiatt egyre agresszívebb megoldásokat kereshetnek, például szökést túszejtéssel.

A biztonságtechnikai rendszerek meghatározásánál és kialakításánál a negatív hatások is felmélendők. Nem arra kell törekedni, hogy „agyonteknikázzuk” a bv. in-

tézeteket, csupán a legcélszerűbb és legszükségesebb technikát telepítsük.

Többféle csoportosítás

A biztonsági berendezéseket és technikai eszközöket többféle alapon csoportosíthatjuk, így például megkülönböztetnek *hagyományos* és *modern, kültéri* és *beltéri* eszközöket, *őrzési* és *védelmi* berendezéseket. Ennél azonban célszerűbb a funkciók szerinti csoportosítás. Ezen az alapon a biztonsági berendezések és technikai eszközök csoportosítása a következő:

1.) *A fizikai akadályozó berendezések és eszközök* fizikailag gátolják, illetve akadályozzák a biztonságra veszélyes cselekmények elkövetését. Ilyen berendezések és eszközök a bv. intézetek egész területén telepíthetők.

A bejáratokat általában fémből készült, zsilipszerűen kialakított személy- és járműbejáratok kapukkal védik. Emellett az erőszakos be- vagy kihatolás megakadályozására sorompókat és gépjármű-akadályokat is alkalmazhatnak.

A bv. intézeteket kőből, téglából vagy betonból készült bástyafalakkal, drótból vagy expandált lemezből készített kerítésekkel veszik körül. Az intézeteken belül az egyes területeket egymástól is elszigetelhetik ilyenekkel.

A falakon, a kerítésekben és az épületeken való átmászás megakadályozására tús-kédrótfonatokat, „pengés” dróthengereket, mászástgátlókat alkalmazhatnak.

Az ablakok és más nyílások (szellőzők, csatornák stb.) biztonsági rácsokkal, golyóálló vagy ütészálló üvegekkel védhetők.

A zárkakat általában fémből készült biztonsági ajtókkal látják el. Az egyes épü-

letrészeket egymástól biztonsági vasrácsokkal, dróthálókkal, rácsajtókkal, fémajtókkal szigetelhetik el. A jelzőrácsoknak kettős rendeltetésük van. Egyrészt fizikailag akadályozzák, másrészt jelzik a kihatolást.

Az ajtókat elektromos vagy mechanikus zárral szerelik fel. Egyes intézetekben elektromos zárrendszereket alkalmaznak.

2.) *A kültéri jelző berendezések* a bástyafalakon, kerítésekben, épületeken való illegális be- vagy kihatolást jelzik. E berendezésekben közös a mozgás érzékelése és jelzése. Ismertebb mozgásérzékelők: szenzoros jelzőrendszerek, hidraulikus kábelek, akusztikus kábelek, fénykábelek, infravörös mozgásérzékelők, mikrohullámú, rádiófrekvenciás, kapacitív jelzőrendszerek, dopplerek stb.

3.) *A személy- és csomagvizsgáló berendezések* a be- vagy kilépő személyeknél, a náluk lévő táskákban, csomagokban lévő, illetve a fogvatartottak birtokában tartott, a biztonságra veszélyes fémtárgyak felkutatására szolgálnak. Ilyenek a kapukeretes fémkeresők, a kézi fémkeresők, és a csomagátvilágító készülékek.

4.) *A beléptető rendszerek* az állandó belépési jogosultsággal rendelkező személyek beléptetésére, a be- és kilépés regisztrálására szolgálnak. Ezekkel a rendszerekkel az is megoldható, hogy az intézet egyes területeire csak meghatározott személyek léphessenek be. Főbb fajtája a kártyás, számkódos, tévékamerás beléptető stb.

5.) *A zárláncú tévérendszerek* a bv. intézeteken kívüli és épületeken belüli területek megfigyelését egyaránt lehetővé teszik. A tévékamerákat gyakran kombinálják jelzőrendszerekkel, ezáltal a jelzés beérkezésekor azonnal ellenőrizhető a megfi-

gyelt terület. A tévékamerák lehetnek fix telepítésűek vagy forgathatók.

6.) *A beltéri jelzőrendszerek* az épületeken belüli mozgást érzékelik és jelzik. Erre a célra leggyakrabban passzív infra, mikrohullámú vagy ultrahangos mozgásérzékelőket, rezgésérzékelőket, testhang-érzékelőket, üvegtörés-érzékelőket, infravörös fénySOROMPÓkat alkalmaznak. Ide tartoznak az ajtók nyitását jelző eszközök is.

7.) *A személyi állomány védelmét szolgálják a személyi riasztó eszközök.* Ezek legegyszerűbb fajtái a jelzősípok és jelzőcsengők. Korszerűbbek az elektronikus személyi riasztók, amelyek az ügyeleti központnak jelzik a támadás helyét és a jelzésadó kilétét.

8.) *A személyi állomány közötti összeköttetést teszik lehetővé a híradástechnikai eszközök.* Ezek egyik csoportjába tartoznak a vezetékes eszközök: telefonok, odavissza beszélő készülékek. A másik csoportba pedig a vezeték nélküliek: URH-rádiók, rádiótelefonok, személyi hívók.

9.) *A világítástechnikai berendezések* a normál és a biztonsági világítást teszik lehetővé. Külön kell gondoskodni vészhelyzeti áramforrásokról.

10.) *Az őrzési és védelmi építmények* a szolgálat ellátását és a védelmi feladatok ellátását teszik lehetővé. Ezek közé tartoznak az őrtornyok, őrbódék, tüzelőállások stb.

A korszerű biztonságtechnikai berendezéseket és eszközöket komplex rendszerben telepítik, amelyet számítógép vezérel. A rendszer központja az ügyeleti helyiség: ide futnak be a jelzések és riasztások, itt helyezik el a tévémonitorokat.

Az ügyeleti központhoz kapcsolódnak: a kültéri mozgásérzékelők, a beltéri mozgásérzékelők, a zárláncú tévérendszer, a

híradástechnikai eszközök, a tűz- és füstérzékelők, a személyi riasztók, a beléptető rendszer. A funkciók szerinti csoportosítás mellett a biztonságtechnikai rendszerek berendezéseit és eszközeit az őrzési területek szerint is célszerű csoportosítani.

Ennek alapján külön-külön csoportot képeznek a külső őrzés (az intézet külterülettel határos részei); a fogvatartottak elhelyezési körleteinek; a fogvatartottak munkahelyeinek; a fogvatartottak tartózkodására, tevékenységére szolgáló területek, helyiségek; a személyi állomány épületeinek, területeinek, helyiségeinek biztonsági létesítményei, berendezései, eszközei.

Ez a fajta csoportosítás a biztonságtechnikai rendszer megtervezésekor, telepítésekor nélkülözhetetlen, mert csak így lehet a rendszer egyes elemeit külön-külön és egymással összekapcsolva is megtervezni, illetve telepíteni.

Személyzet és technika

Amint már említettük, a biztonságtechnika önmagában nem alkalmazható, csak a biztonsági rendszer részeként, a személyzet tevékenységére épülve, azzal együtt működhet.

A technika szerepének helyes értelmezéséhez célszerű figyelembe venni a következőket. Bármilyen tökéletesnek tűnhet egy technikai berendezés, valamilyen formában, kellő hozzáértéssel, megfelelő eszközökkel és elegendő idővel leküzdhető, illetve hatástalanítható; a technikai rendszer sohasem lehet annyira tökéletes, hogy minden biztonsági követelménynek megfeleljen és teljes pontossággal, megbízhatósággal működjön (a mozgásérzékelők például

nemcsak az emberek mozgását jelzik, hanem „vakriasztásokat” is leadhatnak); a technikai berendezések és eszközök a leg gondosabb karbantartás mellett is meghibásodhatnak, működési zavarok léphetnek fel; a technika nem pótolhatja teljesen az emberi tevékenységet, az emberi képességeket, a technikai berendezéseknek és eszközöknek korlátai, határai vannak, így az emberi tevékenységet csak segíthetik és kiegészíthetik; a biztonságtechnika személyzet nélkül, emberi tevékenység nélkül élettelen, csak az ember működtetheti; a technikai rendszer mellé az intézkedések megtételéhez gondoskodni kell megfelelő élő erőről (hiába jelez például a mozgásérzékelő, ha nincs megfelelő létszámú készenléti erő a szökevény elfogásához); a technikai rendszer telepítésekor szabályozni kell annak alkalmazási módját, meghatározva, hogy a technika segítségével miként hajtandók végre a feladatok; ha a technika a biztonsági rendszer részévé válik, akkor a továbbiakban nem szabad azt tetszés szerint alkalmazni vagy mellőzni, hanem a tevékenység szerves részévé kell tenni; a technikát mindig komolyan kell venni, a technikai jelzésekre bármilyen helyzetben reagálni kell (lehet, hogy a technika többször „vakriasztást” ad és ezt megszokva akkor sem reagálnak, ha valódi esemény történik).

Véleményem szerint elsősorban nem azzal érdemes foglalkozni, hogy milyen új technikát lehet alkalmazni, mert ezt helyettünk a biztonságtechnikai cégek százai megteszik. Inkább azzal, hogy a technikának milyen hatása van a fogvatartottakra és a személyi állományra. Foglalkozunk tehát a technika humán oldalával...

Dr. Csordás Sándor